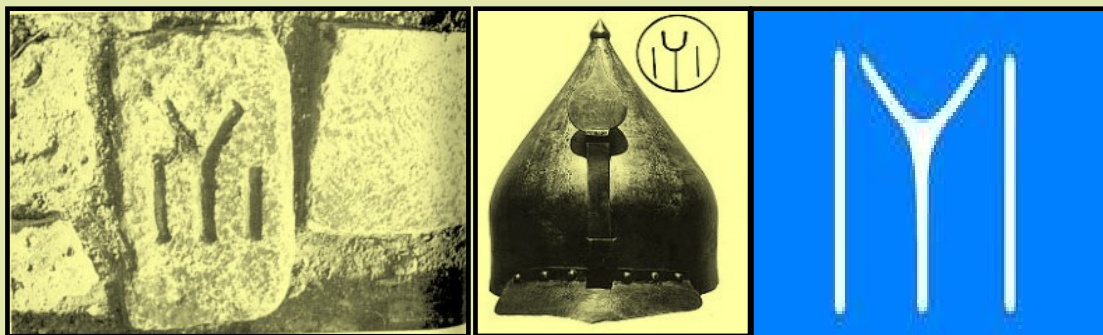

И В А Н Д О Б Р Е В

ПОТОМЪК НА РОДА ДУЛО ОСНОВАВА ТУРСКАТА ДЪРЖАВА

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

В Ъ В Е Д Е Н И Е.....	2
НАЛИЧНО-НЕОСПОРИМАТА ФАКТОЛОГИЯ.....	5
Тамга на огузското племе кайъ е	
династично-хералдичният знак на прабългарския род Дуло, Ипсилон.....	5
Династично-хералдичният знак на прабългарския род Дуло, Ипсилон	
и тамгата на огузското племе кайъ; на последния му вожд и	
основател на турската държава Осман с първоначални наследници	
и на жителите на някои населени места в съвременна Турция.....	18
ОБЕКТИВНО-БЕЗПРИСТРАСТНАТА ЕКСПЛИКАЦИЯ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ.....	xx
Българи на територията на Средна Азия, Кавказ и Мала Азия	
през Късната Античност и Ранното Средновековие.....	xx
Вождовете на огузското племе кайъ са потомци на рода Дуло.....	xx
З А К Л Ю Ч Е Н И Е.....	xx
Б И Б Л И О Г Р А Ф И Я.....	xx
ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА.....	xx
ИЗТОЧНИЦИ.....	xx
СЪКРАЩЕНИЯ.....	xx

Точно тук изключително важното и съществено с оглед на Прабългаристиката, а и на средновековната българска историография, е пребиваването и мисията на Саръ Салтук в Добруджа, която постига незначителен успех и след която придружаващите го тюркмени се завръщат в Мала Азия. Поради всичко това изфабрикуваният съвсем съзнателно-манипулативно от австрийския ориенталист Пол Витек и възприетият не само от някои български изследователи, но така също и от немалко чуждестранни проучватели на проблема и особено от турските, мит за произхода на гагаузите от „седжуките“ на Саръ Салтук, според който те са „турци християни“, няма задължителното за всяко научно изследване обективно-реално основание, защото след неговата смърт придружаващите го тюркмени се прибират в Мала Азия. Резултат от тяхната не дотам успешна „мисионерска“ дейност трябва да е ислямизирането евентуално на малък брой местни тюрки огузи, наследници на които понастоящем най-вероятно са т.н. гаджали от Търговищко:

The steppe which stretches between the Lower Danube and the Black Sea, from the Delta southward as far as the foothills of the Emine Dagh, [1] and which since the middle of the 14th century has been called, after the Bulgarian prince Dobrotitsa, the Dobruja, is the homeland of a small Turkish-speaking people, the Gagauz. It is because of their religion that they appear as a distinct group among the Turks : they are Christians belonging to the Greek Orthodox Church. In the past the Gagauz may have constituted, among the various ethnic elements of the region, a group of considerable importance, especially in the southern and middle Dobruja, from Varna and Kaliakra towards Silistria on the Danube. Besides, small isolated groups of them are to be found also in the Balkans (where they are more commonly known by the name of Sorguch): in Eastern Thrace, round Hafsa, to the south-east of Adrianople, and in Macedonia, to the east and west of Salonica, round Zikhna (near Serres) and round Karaferia (Verria). In modern times the Gagauz of the Dobruja have shrunk to a feeble minority chiefly as a result of a prolonged and massive emigration into Bessarabia. To-day even this remnant is rapidly dwindling.

An Anatolian origin is precisely what we have to accept if we are to believe the account which a very early Ottoman text gives of a Turkish immigration from Asia Minor into the Dobruja - not in Ottoman but in pre-Ottoman times. This account relates events which happened just after Michael VIII Palaeologos had recaptured Constantinople from the Franks, in 1261, and was being helped in his Balkan campaigns by the Seljuk troops who had joined their sultan 'Izzeddin Kaikāus II, then an exile at the Byzantine court. Our account tells us how the Turkish troops were allowed to bring their folk from Seljuk Anatolia and how these nomads, having entered Byzantine territory, crossed over to Europe and settled in the Dobruja which the grateful emperor had assigned to them and where they finally became Christians.

One day the sultan and one of his generals complain to the basileus that being Turks they cannot endure town life for ever; if they were given a dwelling in the country-side, they could summon their nomad families from Anatolia. The basileus gives them the Dobruja (Dobruja-éli) as abode and they send word secretly to the nomad clans to which they belong. Whereupon their kinsfolk descend in

large numbers from the mountains to Iznik and then cross over at Üsküdar . 'Sarı Saltıq of blessed memory too crossed over with them.' Soon there exist in the Dobruja two or three Moslim towns and 30-40 oba (clans) of Turkish nomads. These Turks ward off the enemies of the basileus and destroy them.

Berke *khān* transfers the Turks of the Dobruja, ' and with them S. arı Saltıq,' into the steppe (*desht*).

When Mas'ūd asks for and obtains permission to cross over to Rūm , Sarı Saltıq, on the order of Berke *Khān*, leads the nomad folk (*göcher él*) with all their cattle overland back to 'their abode', to Dobruja *éli*. 'Their story shall be told in detail at its proper place.'

The intimate connexion in which these stories show the sultan and his sons on the one hand and his people on the other, must be the reflection of an underlying historical reality, all the more since in the Byzantine accounts of events which took place 40 years after 'Izzeddīn's disappearance from the scene, the sultan's name is still very much alive and his son appears as the natural leader of the *Tourkopouloi*. It would certainly not be surprising if a Turkish community were to take their name from the man who had shaped their destiny. In this light Balashev's ingenious derivation of 'Gagauz' from 'Kaikāūs' becomes self-evident. The Gagauz are, indeed, the people of Kaikāūs (P. Wittek).

Наличието обаче на светилища на Саръ Салтък на доста отдалечени места по територията на Средновековна България определено се дължи предимно на разпространението на неговия култ по тези земи от страна на ордена на Бекташиите (Т. Моллов). И все пак и въпреки всичко гагаузите нямат нищо общо с него, като всички съвпадения на топоси, образи или фрагментарни фабули изобщо не са случайни и още по-малко пък плод единствено на типологични сходства (Т. Моллов).

Всъщност и в действителност тези съвпадения са нормално-естествен резултат от неминуемо-неизбежната и все още продължаващата духовнокултурна приемственост, пък даже и до някое време битово-житейска симбиоза между тукашните българи християни от една страна и българите мюсюлмани от друга, принудително помохамеданчвани от османските турци през първите един-два века от Завоеванието. Първоначалният и очевидно най-силно-агресивният опит за подобно помохамеданчване обаче е мисията на Саръ Салтък, именно поради което и тя оставя толкова дълбоко-неизлечими следи в съзнанието, а от тук и в народните предания главно на североизточните българи:

Сары Салтук из города в город ездил с проповедью. Из-за его чудотворных способностей ему верили как мусульмане, так и кяфиры. Вместе с Иззеддином Кейкавусом и он перебрался в Крым. С ним вместе было много туркменских семей, наряду с которыми были шатры и других национальностей. После смерти Иззеддина этот Шейх Сары Салтук попросил хана позволить им вместе с туркменами поехать в Добруджу распространять ислам. Хан дал свое согласие. Примерно в 680 (1281/1282) году Шейх Сары Салтук вместе с туркменами по суше добрался в Добруджу. Эта область стала населенной мусульманами.

Сары Салтук порой занимался малым джихадом, а иногда большим джихадом, как например, преподавание ученикам. До самой смерти он вел джихад против кяфиров и язычников. Мусульмане оставались на этих землях пока среди анатолийских мусульман не увеличилось количество беспорядков, и не пало государство анатолийских сельджуков. После этого мусульмане, боясь нашествия неверных, под главенством Халил Эдже приблизительно в 700 (1300/1301) году перекочевали в область Анатолии – Караси (Мюнеджимбаши).

При това особено любопитство будят ония от тях, при които пътят на преадаптиране не следва очакваната логика на “превод” на светителското име (от типа Свети Георги > Хедрелез, Свети Димитър > Касъм, Свети Илия > Али, и под.) - именно от този тип са фиксираните в исторически извори от края на XV век насетне светилища на Свети Никола и Саръ Салтък, разположени в Северна Добруджа (Бабадаг), Южна Добруджа (нос Калиакра) и в Източна Тракия (Бабаески). И макар с право да се смята, че “двойните” светилища наследяват регионалнозначими оброчища или манастири от периода преди нашествието, “потвърдени” в новата обстановка с гробове на мюсюлмански светец, в този случай трябва да се направят някои съществени уговорки. Едва ли е случайност, че единствено Саръ Салтък, чийто култ се налага най-вече от бекташийския орден, има три светилища в източнобългарските земи, като навсякъде те продължават живота на стари култови средища на Свети Никола и навсякъде се намират в райони със старо тюркоезично население с българско етнично самосъзнание (историко-етнографската група “гагаузи”).

Ето защо, поне досега, в българската наука не е правен опит да се работи с данните на българския фолклор при анализа на легендите за Саръ Салтък - може би е вече време да се започне тяхното осмисляне в контекста на известното ни за българската фолклорно-митологична традиция като система, което би отстранило поне част от съмненията, че частните случаи на съвпадения (топоси, образи или фрагментарни фабули) са случайни или са плод единствено на типологични сходства.

В заключение може да се отбележи, че сравнително късният култ към Саръ Салтък продължава, реактуализира и в известен смисъл реструктурира някои важни характеристики на народно-християнския култ към Летния Свети Никола, които отвеждат към явления на българското шаманство. Доколкото те очевидно са били жизнени в ранния етап на формиране на култа (края на XI - началото на XII в.), можем да твърдим, че тяхната системност е произтичала от ролята на шаманските идеи при моделиране на българския миторитуален комплекс още през езическия период. Принципно разполагане на религиозната легенда на границата между мита и историята ѝ е позволило да съхрани своята жизненост и локално-регионална обвързаност в много по-голяма степен, отколкото във фолклорно-обредните текстове. Ето защо можем да си позволим възможността да обозначим изследването на този случай “двойни народни светци” като издирване на устойчивото съдържание при отчитане на променливата

идеологическа мотивировка в общественото съзнание, която по същество играе ролята на декодиращ механизъм (Т. Моллов).

При опитите обаче за ретроспективно геосимволично тълкуване образа на Саръ Салтък трябва все пак да се държи сметка и за това, че “цветовият код за обозначаване четирите основни посоки на света” (Т. Моллов) в действителност е не много неясно-неопределената “азиатска номадска традиция” (Т. Моллов), а единствено и само прабългарската Геосимволика с нейната сравнително голяма специфика спрямо всички останали тюркски геосимволики:

Нашето решение на проблема допълнително се потвърждава и от факта, че лексемата наименование за север, известното в древноарменска транскрипция праб. чдар всъщност и в действителност е от ирански и още по-точно от източноирански произход, от сарм. *sawdar “черен”, букв. “държащ/носец черно”, осет. sawdar(æg) “носящая (носящий) траур”, сарм. етнм Σαυδαταί, букв. “черноносеци, чернооблечени”, като иран. *s > болг. щ, подобно на болг. чебър < изтир. *sībyr > осет. sīvyr/sebur > груз. с'berі. Съвременното осетинско продължение само на основата му има облика сау/saw “черный” от иран. suāva-, перс. siyāh, докато самото производно прилагателно име е запазено субстантивирано пак в осет. саудар “носящий траур”, букв. “носец черно” [вж. и срв. Абаев-3, 42-44,115; ОсРСл, 289].

Между впрочем много приблизително-отдалеко до този проблем се докосва и Ив. Божилов [1979], който обаче, подобно на цитирания от него автор, не само, че съвсем неоснователно-неточно съотнася прабългарската Цветова Геосимволика с общотюркската, при която разпределението на посоките по цветовете е съвсем различно, но така също и локализира Северна/Черна България в междуречието на Прут-Днестър:

Може би най-сериозното доказателство на А. В. Гадло е новото тълкуване на името на черните българи. Според него в случая се сблъскваме с широко разпространената сред тюркските народи символична цветова характеристика на страните на света: кара (qara) – черен (=север).

Благодарение на това указание той заключава: “Българите, живеещи на север от р. Дунав, в междуречието на Прут-Днестър, в северните области на българското царство естествено са разглеждани в Заддунавска България и в Константинопол като северни – черни, а техните земи – Северна-Черна България.” [164].

Затова вече преспокойно може да се приеме и твърди, че в рамките на прабългарската Цветова Геосимволика лекс. кара/чдар “черен” обозначава допълнително-преносно и съответно наименова посоката север, ак/кучи “бял” - юг и купи “тъмночервен” - най-вероятно запад. На тази основа вече трябва задължително да се приеме и знае, че споменаваните с тези определения българи не се различават по цвят и още по-малко пък по нещо друго, а по географска посока и съответно биват северни, южни и западни [Добрев 2011, 235-299,306-311].

Изложеното дотук позволява предположението, че както в голяма част от азиатските номадски традиции, така и в ранната българска митопоетична система е бил познат цветовият код за обозначаване четирите основни посоки на света (от примерния тип - север = черно, юг = червено, запад = бяло, изток = синьо, сиво или зелено). И ако тези цветове характеризират значимите пространствени отрязъци на един подреден Космос, в "последното време" става размяна на Център и Периферия и нашествието на деструктивните разрушителни сили, кодирани териоморфно, е вече в свръхсакралния "център", който тъкмо тогава се обозначава чрез жълтия цвят. Ето защо, независимо от исторически мотивираните съображения за по-късно "привнесения" по нашите земи култ към вече почитан сред тюркоезичните мюсюлмани персонаж с име Саръ Салтък (според П. Мутафчиев той е татарски светец), имаме всички основания да предположим, че тук той се е идентифицирал с по-рано познат на българската фолклорно-митологична традиция жълт персонаж с характеристики на Змей или Змееборец (според типологията и двата образа имат общ архетип, което обяснява тяхната изоморфност и възможността за еднотипно обозначение), който е съхранил до късно своето тюркско име сред гагаузите в Северна Добруджа, около Калиакра и Одринско - нека припомним, че до най-ново време те са носители на българско етнично самосъзнание и обреден фолклор (Т. Моллов) [вж. Мюнеджимбаши, 5-6; Димитров 1996, 200-208, вж. и срв. Атанасов 2009, 408-425; Моллов 2012, 1-14, срв. Мехмед 2012, 9-10; Wittek 2012, 1-24].

Сред чуждестранните проучватели на проблема е и турският професор Халил Инаджък, който без дори и да иска да знае, „че през 60-те и 70-те години на XIII в. византийските императори нямат никаква власт над Добруджа и въобще над земи, северно от Стара планина, и не могат да заселват или изселват хора от тази област“ (Стр. Димитров), твърди най-голословно, че тези катунари от Анатолия, които мъкнат парцаливата си юрта на единствената си дръглива камила, построяват тук, на българска земя ни повече, ни по-малко, а точно 2-3 града и 30-40 села(!??):

As for the Anatolian Turks who were said to come with Saru Saltuk in Dobrudja in this period, we are now in a position to assert after P. Wittek's comparative study of the original Turkish account of Yazidjioghlu 'Ali with the Byzantine sources (Yazijioghlu 'Ali on the Christian Turks of Dobruja, in BSOAS, XIV (1952), 639-68) that these came actually to settle in Dobrudja after 662/1263-4 with Sultan 'Izz al-Dīn Kaykāūs who was then a refugee in Byzantium. Michael VIII Palaeologus gave permission to Kaykāūs's followers in Anatolia to come to settle in Dobrudja, then a no-man's-land between the Golden Horde, Bulgaria and the Byzantine empire (the arguments of P. Mutafčiev, Die angebliche Einwanderung von Seldschuk-Turken in die Dobrudscha im XIII. Jahrh., in Bulg. Acad. Sci. Lett., XVII/1,2, are not valid after Wittek's study; cf. also H. von Duda, Zeitgenössische islamische Quellen und das Oguznāme des Jazygyoglu 'Ali..., ibid. 131-45; see also Adnan S. Erzi, in IA, v/2, 716). These Muslim Turks from Anatolia, mostly nomads, formed there "two or three towns and 30-40 oba, clans" (Yazidjioghlu in Wittek, 648; von Duda, 144).

Yazidjioghlu noted (Wittek, 651) that these Turks decided to emigrate because the Bulgarian princes had risen up and occupied the larger part of Rumeli. Those who remained, he added, became Christians. These people of Kaykāūs were, as Wittek demonstrated after Balasčev, named Ghaghauz after their lord Kaykāūs (cf. Wittek, ibid., 668). But in 732/1332 Baba Saltuk (later Baba-dagh) was, Ibn Battuta reported (Voyages, ii, 416; English trans. Gibb, ii, Cambridge 1959, 499), an important town possessed by the Turks [Inalcik 2012, 610, вж. Димитров 1996, 201, вж. и срв. Атанасов 2009, 28-41].

Специално пък мнението, че гагаузите имат смесен „кумано-български произход“ (Г. Атанасов), не може да се счита даже и за минимално-обосновано и доказано, защото не държи сметка за фундаментално-значимия факт, че езикът на гагаузите все пак е огузски, докато езикът на куманите пък е къпчакски, с всичките му произтичащи от това културно-исторически инконгруенции и консеквенции:

И все пак! Забележително е, че е отворен огромен хиатус от пет столетия между края на XIV в., когато Добруджанското деспотство е управлявано от потомци на Тертеровци с куманско потекло и появата на името гагаузи и тяхното самоидентифициране като такива след средата на XIX в. Затова са възможни всякакви изненади и затова са натрупани толкова, най-често поетични, хипотези за потеклото на гагаузите. На този етап и при тези факти за мен най-голяма е вероятността да имат кумано-български произход и да се идентифицират като българи до XIX в. [Атанасов 2009, 425].

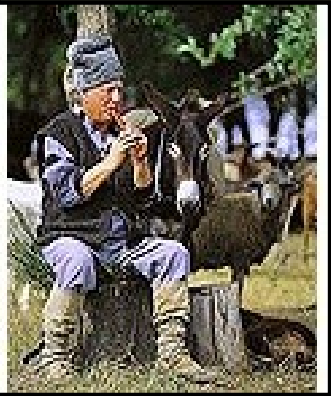
В действителност гагаузите са узи, нахлули на територията на България от североизток през XI-XII в. Тук те са разгромени от ромеите, покръстени и заселени в Южна Добруджа, Източна Тракия и Беломорска Тракия. С течение на времето тези узи се смесват и асимилират незасегнатите, но по-точно, избягналите славянизацията прабългарски анклави. В резултат на това се получава и другият, сравнително нов и различен етнос, но защо не и другата народност, гагаузи (Фиг. 67). Тази народност в основата си и като цяло е огузска, но тя има и съдържа в себе си чувствителен прабългарски субстрат (долен пласт) под формата на езикови, антропологични, материално- и духовно-културни елементи или съставки:

Цялата невернишка рая на казата Макри и на казата Фереджик по начало не употребява гръцки език, а имат един близък до турския читашки език. Всички се обличат в бяла аба и кебета. Те са едни върли неверници. Особеностите на употребявания от тях език са следните:

Описание на езика на последноспоменатите читащи:

Най-напред, когато се иска да се каже – не върши една работа набързо, казват „хавлеяма“; „кюлимез де билемесик“, т.е. всички знаехме; „сарифе иделим аджалур“, т.е. да се посъветваме, всичко става; „салубаим нечек бююрмуш иледже идесек“, т.е. както е заповядал нашият войвода, така да направиме. Между другите думи много често употребяват израза „ан колаина“. Има още много пъти по сто хиляди такива нелепи думи, но само толкова бяха записани (Челеби).

1048 harekatı asıl Uz kütlesinin Dnyeper bölgesine, Kiyef Rusyasının güneyine kadar yayıldığını göstermektedir. Fakat Rus knezleri toplanarak kendi bölgelerinden Uzları uzaklaştırmayı bildiler. 1060 senesindeki ani hücum karşısında yenilerek batıya çekilen kalabalık Uzlar (Bizans tarihçisi Attaleiates'e göre 600 bin kişi) 1065'de Bizans ve Bulgar mukavemetini kırarak Tuna'yı geçtiler ve Peçeneklerin arkasından, Trakya ve Makedonya'yı yağmaladılar, Selanik'e, hatta Peloponezos'a kadar ilerlediler. Bu beklenmedik hadise Batı dünyasını merak ve korkuya düşürdü. Ancak bu süratli istila, bir işgal mahiyetini alamadı. Şiddetli soğuk yüzünden Uzlar arasında çıkan salgın hastalıklara, onlardan öç almak isteyen Peçeneklerin hücumları eklendi. Uzlar kırıldı. Geri kalan bir kısım Uz Macaristan'a akın teşebbüsünde (1068) başarı elde edemedi. Artık bir kuvvet olmaktan çıkan Uz kalıntıları Bizans ordusuna alındılar, kısmen çeşitli bölgelere dağıtıldılar; Güney Rusya'ya dönenler de Kiyef etrafına yerleştirildiler.

Фиг. 67

Peçeneklerin, Uzların ve Kuman-Kıpçakların doğu Tuna çevresindeki etnik ve siyasî durumun teşekkülündeki tesirleri de ziyadesiyle dikkat çekicidir. Halen Romanya'da yaşayan ve ana dilleri Türkçe olan Gagauzların 13. yüzyılda oraya giden Selçuklularla ilgili oldukları iddia edilmiş ise de, bunların daha ziyade Hıristiyanlaşmış bir Uz kütlesi olması ihtimali üzerinde durulmaktadır (A. Kafeslioğlu).

В Одринско най-много гагаузи живеят около градовете Хавса и Бабаески (в селата: Хаскьой, Куфалча, Османли, Фикел, Арнач, Огул-наша, Кара-Касъм, Шараплар, Аслан, Азатли, Имам-Пазар, Кара-Халил, Кулели, Назарли, Ени-кьой, Камбурлар, Алпулу, Дуванджа, Татар-кьой; в чифлиците: Бююк-Татар-кьой, Кючук-Татар-кьой, Голяма Доганджа,